

6587
5-76

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
Державний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського
"Харківський авіаційний інститут"

В.П. Божко

ПЕРЕОБЛІК 2013 р.

ВСТУП ДО ФАХУ
(ПОЧАТОК ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ)

навчальний посібник

ПЕРЕОБЛІК 2006 р.

400654
БІБЛІОТЕКА
Харківського
авіаційного інституту
ім. М. С. Жуковського

Вступ до фаху (початок фінансового менеджменту) / В.П. Божко – Навч. посібник. - Харків: Держ. аерокосмічний ун-т «Харк. авіац. ін-т», 1999. - 38 с.

Посібник вміщує відомості про майбутню професійну діяльність випускників вищих навчальних закладів зі спеціальності «Фінанси» та інших споріднених спеціальностей напрямку підготовки 0501 "Економіка і підприємництво". При цьому відображено особливості професійних задач і посадових обов'язків економістів з фінансової роботи, економістів з бухгалтерського обліку й аналізу господарчої діяльності, з договірних і претензійних робіт та інших. Показано типову модель господарювання та фінансової діяльності підприємства.

Наведено первинні дані з основ фінансового менеджменту, перелік тем контрольних робіт та методичні рекомендації до їх виконання й оформлення.

Для студентів денної та заочної форм навчання за спеціальністю «Фінанси». Може використовуватися студентами інших спеціальностей економічного профілю.

Іл. 5. Табл. 5. Бібліогр.: 7 назв

Рецензенти: проф. В.І. Успенко, доц. В.Г. Чистяк

1. Основні напрямки реформування освіти в Україні

В основу реформування освіти покладено державну національну програму "Освіта" (Україна XXI століття), а також прийнятий Верховною Радою Закон "Про освіту".

Система освіти, яка діяла в Україні до початку 90-х років, мала суттєві недоліки:

- невідповідність освіти запитам особистості, суспільним інтересам і світовим досягненням;
- знецінювання соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності;
- деформування цілей і функцій освіти;
- бюрократизація всіх ланок системи освіти, жорстка централізація управління та інше.

Серед основних напрямків, покладених в основу реформування освіти, слід відмітити такі [1]:

1. Подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей та національного нігілізму, відриву освіти від національних джерел.
2. Забезпечення розвитку освіти на основі нових прогресивних концепцій, впровадження нових педагогічних технологій та науково-методичних досягнень.
3. Відхід від основ авторитарної педагогіки, яка призводить до нівелювання природних здібностей та можливостей, інтересів усіх учасників освітнього процесу.
4. Підготовка нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівнів.
5. Формування нових економічних засад системи освіти, створення відповідної матеріально-технічної бази.

6. Реорганізація діючих і створення навчально-виховних закладів нового типу, регіональних центрів. Розробка ефективних педагогічних інновацій та освітніх моделей.
7. Радикальна перебудова управління освітою шляхом її демократизації, децентралізації, розробки регіональних систем управління навчально-виховними закладами.
8. Органічний зв'язок освіти і науки, активне використання потенціалу вищих навчальних закладів і науково-дослідних організацій.
9. Створення нової правової та нормативної бази освіти.

На цей час реформування всіх ланок освіти набуло широких масштабів. Відповідно до Закону "Про освіту" розроблюються освітньо-кваліфікаційні характеристики та освітньо-професійні програми багатоступеневої безперервної підготовки фахівців.

За розроблюваними стандартами до навчальних закладів I рівня відносяться середні школи, ліцеї, гімназії, професійно-технічні училища та інші навчально-виховні структури, які дають випускникові повну середню і професійну освіту. Звідси виходить, що порівняно з недалеким минулим у країні значно розширено структуру середніх освітніх закладів з урахуванням потреб суспільства та окремих громадян.

II освітній рівень складають коледжі та середні спеціальні заклади, які почали підготовку молодших спеціалістів. Деяким з цих закладів Державна акредитаційна комісія Міносвіти України надає статус і щого навчального закладу II рівня з правом підготовки фахівців освітньо-професійного рівня «бакалавр», тобто осіб з базовою вищою освітою.

До навчальних закладів III - IV рівнів відносяться державні та недержавні вищі навчальні заклади, які готують фахівців освітньо-професійного рівня «спеціаліст» (ВІЗ III рівня) та «спеціаліст і магістр»

(ВНЗ IV рівня). Одержання диплома спеціаліста не тільки підтверджує набуття повної вищої освіти, але й дозволяє вступати до аспірантури. Ступінь магістра поряд з усіма правами спеціаліста дозволяє займати певні викладацькі посади у ВНЗ, а також працювати у науково-дослідних і творчих установах.

Таким чином, вища освіта стає більш динамічною і дозволяє молодим громадянам, виходячи з конкретних умов, набувати знань відповідного рівня, тобто в фаховій схемі: молодший спеціаліст - бакалавр - спеціаліст (магістр). Випускник кожного рівня може займатися відповідною професійною діяльністю чи продовжувати навчання, або працювати і вчитись. Останнє стало більш досяжним за рахунок значного розширення заочної, дистанційної та кореспондентської форм навчання.

2. Особливості освітньо-кваліфікаційних рівнів напрямку підготовки 0501 «Економіка і підприємництво»

Цей напрямок охоплює спеціальності, подані в табл. 2.1 [2].

Таблиця 2.1

Перелік спеціальностей напрямку 0501

№ п/п	Спеціальність	Освітньо-кваліфікаційний рівень та шифр			
		Молодший спеціаліст	Бакалавр	Спеціаліст	Магістр
1	Економічна теорія	підготовка не ведеться	6.050 100	7.050 101	8.050 101
2	Економічна кібернетика	підготовка не ведеться	6.050 100	7.050 102	8.050 102
3	Міжнародна економіка	підготовка не ведеться	6.050 100	7.050 103	8.050 103
4	Фінанси	5.050 104	6.050 100	7.050 104	8.050 104
5	Банківська справа	5.050 105	6.050 100	7.050 105	8.050 105

Закінчення табл. 2.1

№ п/п	Спеціальність	Освітньо-кваліфікаційний рівень та шифр			
		Молодший спеціаліст	Бакалавр	Спеціаліст	Магістр
6	Облік і аудит	підготовка не ведеться	6.050 100	7.050 106	8.050 106
7	Економіка підприємства	5.050 107	6.050 100	7.050 107	8.050 107
8	Маркетинг	підготовка не ведеться	6.050 100	7.050 108	8.050 108
9	Управління трудовими ресурсами	підготовка не ведеться	6.050 100	7.050 109	8.050 109
10	Економічна статистика	5.050 110	6.050 100	7.050 110	8.050 110
11	Бухгалтерський облік	5.050 111	підготовка не ведеться	підготовка не ведеться	підготовка не ведеться
12	Біржова діяльність	5.050 112	підготовка не ведеться	підготовка не ведеться	підготовка не ведеться

Бакалавр - це особа, яка має базову вищу освіту. Осіб, які закінчили вищі навчальні заклади з освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст і магістр», а також таких, що мають вчений ступінь кандидата і доктора наук та вчене звання старшого наукового співробітника, доцента і професора, відносять до професіоналів.

Відповідно до класифікатора професій (ДК 003) випускники ВНЗ можуть працювати на певних первинних посадах (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Первинні посади спеціаліста напрямку 0501

Назва і шифр професійної групи спеціаліста	Первинні показники
Економіст 2441.2	Економіст Економіст з бухгалтерського обліку та аналізу господарчої діяльності Економіст з договірних та претензійних робіт Економіст з матеріально-технічного забезпечення Економіст з планування Економіст з фінансової роботи Економіст обчислювального центру Економічний радник Консультант з економіки Оглядач з економічних питань

Посадові обов'язки та професійні задачі на прикладі більш вірогідних первинних посад спеціаліста з фінансів перелічені у табл. 2.3

Таблиця 2.3

Посадові обов'язки економіста за спеціальністю "Фінанси"

Назва і шифр професійної групи спеціаліста	Первинні показники	Посадові обов'язки	Професійні задачі
Економіст 2441.2 (25355)	Економіст з бухгалтерського обліку й аналізу господарчої діяльності	1. На основі даних бухгалтерського обліку і звітності проводить комплексний аналіз господарчо-фінансової діяльності підприємства.	1. Знання постанов, розпоряджень і нормативних актів керівних органів, а також методичних, нормативних та інших керівних

Назва і шифр професійної групи спеціаліста	Первинні показники	Посадові обов'язки	Професійні задачі
		<p>2. Підготує пропозиції щодо усунення недоліків у фінансовій сфері та підвищення ефективності виробництва.</p> <p>3. Проводить роботу по удосконаленню організації прогресивних форм і методів бухгалтерського обліку, первинної облікової документації.</p> <p>4. Вживає необхідних заходів і бере участь у використанні сучасних засобів автоматизації обліково-обчислювальних робіт.</p> <p>5. Здійснює облік одержуваних грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей, основних засобів виробництва, витрат виробництва й обігу, виконання кошторису витрат, реалізації продукції, результатів господарчої діяльності.</p> <p>6. Складає звітні калькуляції собівартості готової продукції, здійснює контроль за економічним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.</p>	<p>матеріалів по організації аналізу господарчої діяльності та бухгалтерського обліку. Знання порядку документального оформлення і відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку господарчих засобів і джерел їх формування, порядку відвантаження і реалізації готової продукції.</p> <p>3. Знання методів калькулювання собівартості продукції, способів економічного аналізу господарчої діяльності підприємства.</p> <p>4. Знання основ економіки й організації виробництва та обліку, порядку здійснення контролю за використанням ресурсів.</p>

Назва і шифр професійної групи спеціаліста	Первинні показники	Посадові обов'язки	Професійні задачі
2441.2 (25359)	Економіст з договірних і претензійних робіт	<p>1. Підготує тексти договорів із замовниками продукції та постачальниками комплектуючих виробів, сировини і матеріалів.</p> <p>2. Аналізує стан виконання договорів. Проводить своєчасне листування та встановлює зв'язок з замовниками і постачальниками.</p> <p>3. Здійснює контроль за додержанням строків виконання договірних зобов'язань технічними та іншими підрозділами підприємства.</p> <p>4. Оформлює позови до органів арбітражу у випадках порушень договірних зобов'язань, відказу від акцептів платежів та інших порушень.</p> <p>5. Разом з юридичним відділом оформлює позови до суду з метою відшкодування втрат підприємства.</p> <p>6. Контролює надходження грошових коштів за постановою судів, а також штрафних санкцій та інших претензійних рішень.</p>	<p>1. Знання постанов, наказів, розпоряджень керівних органів, методичних матеріалів і нормативних документів з договірних правовідносин.</p> <p>2. Знання торговельно-господарського законодавства</p> <p>3. Знання податкової системи та нормативних актів з оподаткування, митних правил, страхової справи та інше.</p> <p>4. Знання основ автоматизації та ведення документації, основ програмування і роботи на ПЕОМ.</p>

Продовження табл. 2.3

Назва і шифр професійної групи спеціаліста	Первинні показники	Посадові обов'язки	Професійні задачі
2441.2 (25377)	Економіст з фінансової роботи	<p>1. Розробляє, спираючись на основні техніко-економічні показники, перспективні та поточні плани фінансової діяльності підприємства як розділи загального бізнес-плану.</p> <p>2. Визначає розміри прибутків і витрат, надходжень і відрахувань коштів, кредитні взаємовідносини, складає баланси прибутків і кредитні замовлення.</p> <p>3. Розробляє прогноз фінансового стану підприємства на довгостроковий період і стратегію фінансування з урахуванням джерел і форм грошових потоків.</p> <p>4. Бере участь в підготовці планів виробництва та реалізації продукції, виконуючи необхідні розрахунки до них.</p> <p>5. Бере участь в розробці нормативів обігових коштів з видів матеріалів та інших товарно-матеріальних цінностей у вартісному виразі і доводить затверджені показники до підрозділів підприємства.</p> <p>6. Підготовляє банківські</p>	<p>1. Знання постанов, розпоряджень, наказів керівних органів, методичних, нормативних та інших керівних документів з організації фінансової роботи на підприємстві.</p> <p>2. Знання економіки, організації та управління підприємством.</p> <p>3. Знання порядку складання і розрахунків фінансових і касових планів, кредитних замовлень і кошторисів.</p> <p>4. Знання методів нормування обігових коштів і розрахунку їх вартості.</p> <p>5. Знання правил фінансування з державного бюджету й інших джерел.</p> <p>6. Знання порядку</p>

Продовження табл. 2.3

Назва і шифр професійної групи спеціаліста	Первинні показники	Посадові обов'язки	Професійні задачі
		<p>документи на всі види платежів за зобов'язаннями підприємства (до держбюджету, банків та інших кредиторів).</p> <p>7. Веде листування щодо рекламацийних рахунків постачальників і рахунків, не сплачених у встановлені строки.</p> <p>8. Здійснює контроль за виконанням фінансових показників підрозділами підприємства, додержанням касової дисципліни, забезпечує додержання режиму економії.</p> <p>9. Аналізус виконання кошторисів, оперативну фінансову і бухгалтерську інформацію</p>	<p>створення грошових фондів підприємства.</p> <p>7.Знання системи рахунків бухгалтерського обліку, порядку і форм фінансових розрахунків.</p> <p>8.Знання встановленої звітності про фінансову діяльність підприємства.</p> <p>9.Знання основ трудового і торговельного законодавства.</p> <p>10.Знання основ алгоритмізації та програмування завдань з вирішення фінансових питань.</p> <p>11. Знання правил і норм охорони праці, техніки безпеки і протипожежного захисту при роботі на обчислювальних комплексах.</p>

Закінчення табл. 2.3

Назва і шифр професійної групи спеціаліста	Первинні показники	Посадові обов'язки	Професійні задачі
Прогностичні соціально-професійні та професійні задачі 2441.2	Начальник (заступник начальника) планово-фінансового відділу підприємства	Складання плану роботи відділу на рік та розробка організаційно-технічних заходів по його виконанню. Організація планування, контроль, аналіз і регулювання діяльності підпорядкованої дільниці. Підтримання високої трудової дисципліни в колективі підпорядкованої дільниці.	1. Проведення розрахунків та оцінок фінансового планування на підприємстві. Забезпечення виконання фінансових показників діяльності підприємства. Вміння аналізувати літературу, проводити дослідження, писати звіти, наукові статті.

3. Типова організаційна структура промислового підприємства

Продукція промислових підприємств (літаки, вертольоти, авіадвигуни, засоби керування і т. ін.) створюється в результаті виробничого процесу або експлуатаційного циклу, який, як правило, складається з трьох фаз. Це - закупівля сировини і матеріалів, перетворювання їх у готову продукцію, продаж продукції замовникам або на ринку з метою одержання грошей для поновлення експлуатаційного циклу.

Виробничий процес підприємства схематично зображено на рис. 3.1.

Рис. 3.1 Схема виробничого процесу (експлуатаційного циклу)

Як впливає з цього рисунка, діяльність промислового підприємства можна умовно поділити на чотири блоки: постачальна (1), виробнича (2), збутова (3) та фінансова (4). Основою виробничої діяльності є технологічні процеси, адже поряд з купівлею сировини на їх функціонування підприємство витрачає найбільшу частину зароблених коштів (витрати на заробітну плату, технологічну енергію, амортизаційні відрахування і т. ін.).

Кожному блоку виробничого процесу на підприємстві створюються відповідні ланки керування, які в сукупності складають загальну організаційну структуру керування підприємством (об'єднанням) (рис. 3.2).

У прямокутниках, затінених на рис.3.2, перераховані ті підрозділи, в яких найбільш вірогідно працюватимуть випусники зі спеціальності "Фінанси", а також з інших спеціальностей напрямку 0501 "Економіка і підприємництво", хоча не виключена можливість займати відповідні посади економічного напрямку у відділах і цехах (економіст з обґрунтування конструкторсько-технологічних рішень, економіст цеху, економіст-нормувальник цехового бюро праці та заробітної плати та ін.).

Таким чином, наведена схема дозволяє визначити роль і місце фінансових підрозділів у структурі управління підприємством.

4. Типова модель господарського механізму підприємства

Різні сторони діяльності підприємства (виробнича, збутова-постачальна, фінансова) одержують кінцеву грошову оцінку в системі показників фінансових результатів. Ці показники характеризують абсолютну ефективність господарювання підприємств, серед яких найважливішим є показник прибутку, що в умовах ринкової економіки складає основу економічного розвитку підприємства.

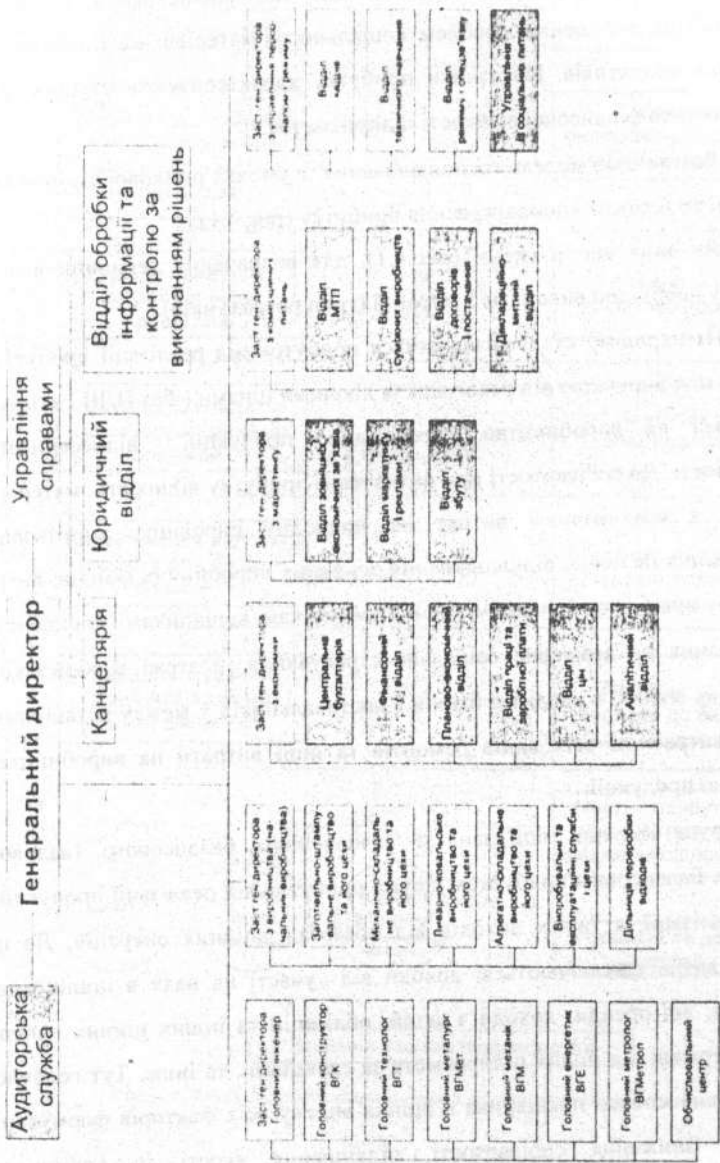

Рис. 3.2. Типова організаційна структура управління авіаційним підприємством

Зростання прибутку є основою для самофінансування, розширення виробництва, вирішення проблем соціального і матеріального забезпечення трудових колективів. Показники прибутку характеризують ступінь ділової активності та фінансової стійкості підприємства.

Розглянемо модель господарювання в умовах ринкової економіки [3], в основі якої лежить оподаткування прибутку (рис.4.1).

Як впливає зі схеми (рис.4.1), для визначення величини власного капіталу необхідно виконати 5 ітерацій (груп розрахунків).

На першому етапі визначається прибуток від реалізації продукції як різниця між виручкою від реалізації за діючими цінами (без ПДВ і акцизів) і витратами на виробництво і реалізацію продукції, віднесеними до собівартості. До собівартості при визначенні прибутку відносять: матеріальні витрати з урахуванням витрат на природну сировину; амортизаційні відрахування на повне відшкодування основних виробничих фондів; витрати на оплату праці із включенням премій робітникам, керівникам і спеціалістам; відрахування на державне соціальне страхування; платежі з обов'язкових страхувань майна, з кредитів банків і постачальників у межах встановлених ставок; витрати зі всіх видів ремонтів та інші витрати на виробництво і реалізацію продукції.

Друга ітерація пов'язана з визначенням балансового (валового) прибутку. Балансовим прибутком є сума прибутку від реалізації продукції та іншої реалізації, а також доходів від позареалізаційних операцій. До цих доходів (витрат) включаються: доходи від участі на паях в інших видах діяльності; від оренди; доходи з акцій, облігацій та інших цінних паперів; суми, одержані від інших підприємств за санкціями, та інше. Тут головною задачею фінансового працівника є оцінка впливу всіх факторів формування прибутку: зниження собівартості, підвищення якості та поліпшення асортименту (споживчих якостей) продукції, а також тих факторів, які не є

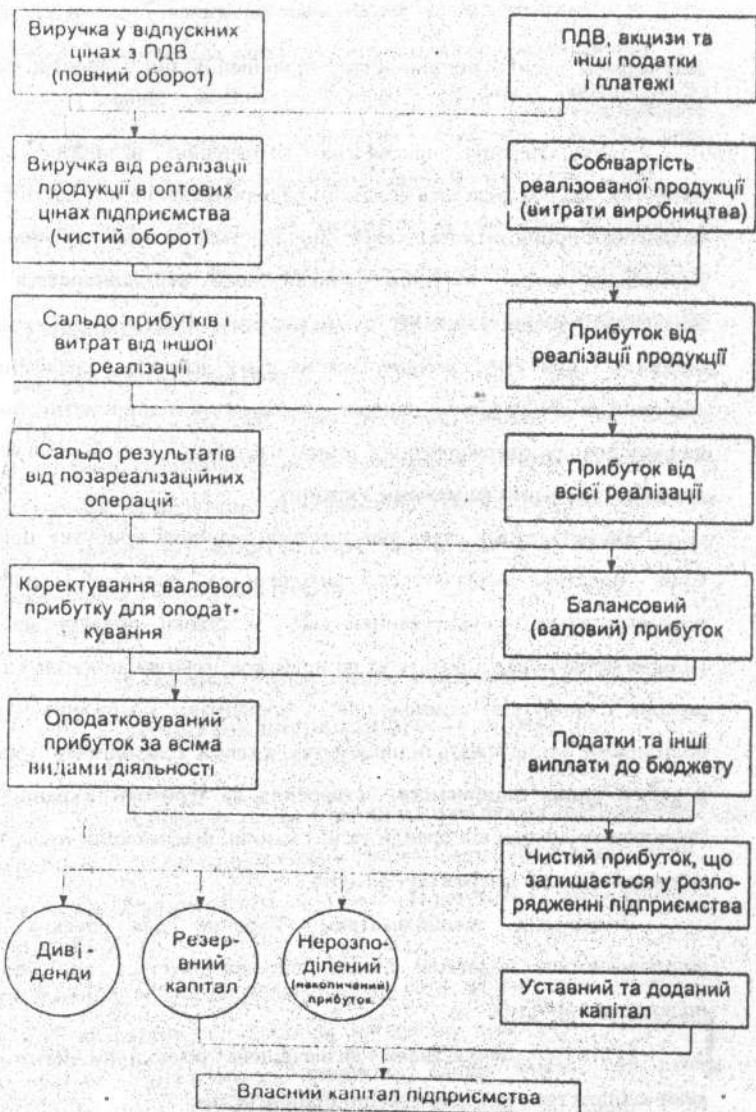

Рис. 4. 1. Модель господарювання з оподаткуванням прибутку

результатом зусиль підприємства: підвищення цін, тарифів, порушення стандартів і т. ін.

Третя ітерація присвячена визначенню величини балансового прибутку, яка обкладається податком. Для обчислення цієї частини прибутку балансовий прибуток корегується: збільшується на суму перевищення проти нормативів витрат на оплату праці осіб, які займаються основною діяльністю; зменшується на суму рентних платежів, які вносяться до бюджету з прибутку; зменшується на суму доходів, одержаних з акцій, облігацій та інших цінних паперів, що належать підприємству; зменшується на суму доходу, одержаного від участі на паях в інших підприємствах (крім доходів, одержаних за межами України).

На четвертому етапі визначається величина прибутку підприємства. Сума податку визначається, виходячи з величини прибутку, що оподатковується, з урахуванням пільг і ставки податку на прибуток. Підприємства поряд з податком на прибуток платять податки з таких видів доходів і прибутків: з дивідендів, з процентів, одержаних за акціями і облігаціями, які належать підприємству, а також з доходів від участі на паях в роботі інших підприємств, створених на території України; з доходів (включаючи доходи від оренди та ін.) казино, відеосалонів тощо. Ці податки зараховуються до джерел цих доходів.

Згідно із законодавством України для деяких платників встановлюються податкові пільги, що враховуються при обчислюванні податку на прибуток.

П'ята ітерація пов'язана з визначенням і розподілом чистого прибутку, який залишається у розпорядженні підприємства.

Чистий прибуток визначається як різниця між балансовим прибутком, що підлягає оподаткуванню, і величиною податку з урахуванням пільг. Напрямки використання чистого прибутку визначаються підприємством

самостійно. Контроль і вплив держави на вибір варіантів використання чистого прибутку здійснюється через пільги, а також економічні санкції.

Розглянута вище модель фінансової діяльності підприємства відображає головні риси системи прийнятих нормативних розподільних відносин між інтересами держави й окремих підприємств (підприємств).

З точки зору підприємств податок як система безумовного вилучення певної частини прибутку до держбюджету є **неминучим, об'єктивно необхідним елементом у процесі функціонування капіталу даного підприємства.**

Величина цього елемента може бути мінімізованою за рахунок поліпшення системи внутрівиробничого планування і контролю витрат та інвестицій, шляхом комплексної раціоналізації господарчої діяльності та об'єктивного вибору облікової політики, що в цілому і складає сферу діяльності економіста з фінансової роботи.

5. Основи фінансового менеджменту (початок операційного аналізу)

Одним із самих простих та ефективних методів фінансового аналізу з метою оперативного і стратегічного планування є операційний аналіз, який називається також аналізом «Витрати - Обсяг - Прибуток» (Costs - Volum - Profit - CVP) [4].

Операційний аналіз дозволяє відшукувати найвигідніші комбінації між змінними витратами на одиницю продукції, постійними витратами, ціною й обсягом реалізованої продукції. Таким чином, цей аналіз неможливий без розподілу витрат виробництва на постійні та змінні.

До постійних витрат відносять ту частину витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції, яка безпосередньо не залежить від

обсягу виробництва. Це амортизація основних фондів, заробітна плата керівного та інженерно-технічного персоналу і службовців, витрати на опалення й освітлення, поштово-телеграфні та канцелярські витрати, витрати на рекламу тощо.

Постійні витрати графічно зображуються горизонтальною лінією для кожного із релевантних періодів (короткострокових, що не потребують нового стрибка постійних витрат) (рис. 5.1).

До змінних витрат відносять витрати, які нормуються на одиницю продукції та безпосередньо пов'язані з обсягом виробництва. Це витрати сировини, основних і допоміжних матеріалів, технологічного палива, технологічної енергії, заробітної плати робітників і т. ін.

Змінні витрати змінюються в цілому прямо пропорційно обсягу виробництва товарів (робіт, послуг).

На рис 5.2 відображено два графіки поведінки сумарних змінних витрат у розрахунку на заданий обсяг виробництва (5,0 тис. одиниць). Кожний з графіків має свій кут нахилу до горизонтальної осі, який залежить від величини змінних витрат на одиницю продукції. Чим менше кут нахилу графіка витрат (див. рис. 5.2, пряма 1), тим вигідніше бізнесу: невеликі змінні витрати на одиницю продукції зв'язують менше оборотного капіталу та обіцяють більш значний прибуток.

Крім зазначених вище витрат мають місце і змішані витрати, тобто такі, що включають елементи і постійних, і змінних витрат. Прикладом можуть бути витрати на електроенергію, яка використовується у технологічному процесі, а також йде на загальні потреби. При проведенні аналізу слід за даними бухгалтерського обліку і звітності поділяти змішані витрати на постійні та змінні.

Фінансовому менеджеру треба пам'ятати про характер руху витрат (сумарних і на одиницю продукції) у відповідь на зміну обсягу реалізації (табл.5.1).

Рис. 5.1. Графік постійних витрат

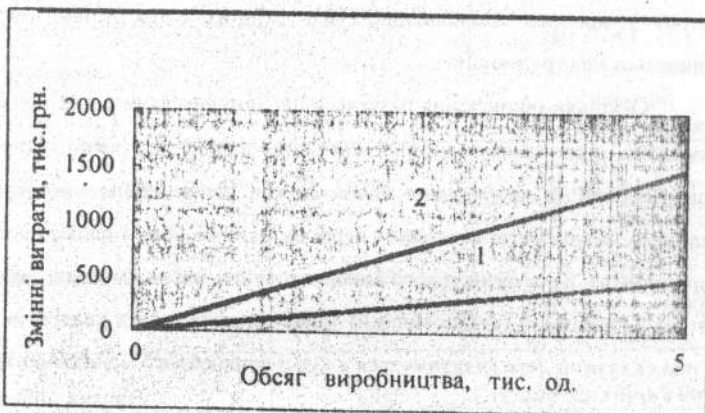

Рис. 5.2. Графік змінних витрат

Поведінка змінних і постійних витрат при зміні обсягу виробництва (збуту) у релевантному діапазоні

Обсяг виробництва (збуту)	Змінні витрати		Постійні витрати	
	Сумарні	На одиницю продукції	Сумарні	На одиницю продукції
Зростає	Збільшуються	Не змінюються	Не змінюються	Зменшуються
Падає	Зменшуються	Не змінюються	Не змінюються	Збільшуються

Розподіл на змінні та постійні витрати у малому бізнесі найпростіше визначається за умови, якщо систематично ведеться запис про доходи і витрати за певний період часу (метод максимальної та мінімальної точок). При цьому з таблиці доходів і витрат вибирають найбільші та найменші величини доходів і витрат, обчислюють різницю між ними для доходів і витрат окремо. Якщо поділити різницю витрат на різницю доходів, можна приблизно визначити долю змінних витрат у загальній сумі доходів. Відповідно, віднімаючи ці долі від одиниці, одержують долю постійних витрат у доходах. Визначення суми змінних і постійних витрат тепер обійдеться без труднощів.

Оскільки обчислення базується на минулих даних, при інфляції треба пам'ятати про умову зіставлення цих даних за різні місяці. Метод максимальної та мінімальної точок можна успішно використовувати і на великому підприємстві стосовно періодів найбільшого і найменшого обсягів виробництва. Крім зазначеного використовують ще два методи диференціації витрат - графічний (статистичний) та метод найменших квадратів, але вони більш складні й розглядатимуться в курсі фінансового менеджменту.

У зв'язку з тим, що аналіз «Витрати - Обсяг - Прибуток» потребує розподілу витрат на змінні та постійні, при аналітичних розрахунках необхідно відокремлювати одні витрати від інших за допомогою проміжного фінансового результату діяльності підприємства, який називають валовою маржею, тобто різницею між виручкою і змінними витратами.

Однією з головних задач менеджменту є максимізація валової маржі, оскільки вона є джерелом покриття постійних витрат і формування прибутку.

Вирішення цієї задачі здійснюють за рахунок операційного, або маржинального, аналізу, в процесі якого визначають силу впливу операційного важеля, поріг рентабельності та запас фінансової міцності. У табл. 5.2 наведено методику обчислення зазначених параметрів.

Таблиця 5.2

Розрахунок порога рентабельності, запасу фінансової міцності та сили впливу операційного важеля

№ п/п	Найменування параметрів	Умовне позначення	Розрахункова формула
1	Валова маржа	(В)	$(B) = (A) - (V)$, де (А) - виручка від реалізації; (V) - змінні витрати
2	Коефіцієнт валової маржі	(С)	$(C) = \frac{(B)}{(A)}$
	Процент валової маржі	(С)%	$(C)\% = \frac{(B)}{(A)} \cdot 100$
3	Постійні витрати	(Д)	Сума постійних витрат
4	Поріг рентабельності, грн.	(Е)	$(E) = \frac{(D)}{(C)}$

Закінчення табл. 5.2

№ п/п	Найменування параметрів	Умовне позначення	Розрахункова формула
4.1	Те ж саме у натуральних одиницях- порогова кількість товару	(E')	$(E') = \frac{(D)}{(B)} ; (E') = \frac{E}{A}$
5 5.1	Запас фінансової міцності: у гривнях	(F)	$(F) = (A) - (E)$
5.2	у відсотках до виручки	(G)	$(G) = \frac{(F)}{(A)} \cdot 100$
6	Прибуток	(H)	$(H) = (F) \cdot (C)$ $(H) = (A) - [(D) + (V)]$
7	Сила дії операційного важеля	(I)	$(I) = \frac{(B)}{(H)}$

Розглянемо методику визначення основних показників операційного аналізу.

Поріг рентабельності - це обсяг реалізації (в грошовому або натуральному обчисленні), при якому підприємство ще не має прибутків, але й не несе збитків. Розглянемо приклад торговельної діяльності, коли товар придбавають за закупівельною ціною, а реалізують за відпускною:

Нульовий прибуток = Виручка - постійні витрати - змінні витрати. (5.1)
або

Виручка - змінні витрати = Постійні витрати + нульовий прибуток. (5.2)

З рівняння (5.2) впливає таке:

$$\text{Відпускна ціна} \times \text{кількість товару} - \text{Закупівельна ціна} \times \text{кількість товару} = \text{Порогова} \text{ Постійні витрати} + 0,$$

звідки

$$\text{Поріг рентабельності} = \frac{\text{Постійні витрати}}{\text{Відпускна ціна} - \text{Закупівельна ціна}} \quad (5.3)$$

Оскільки різниця між відпускною і закупівельною цінами є валовою маржею одиниці товару, то формула (5.3) буде тотожною до формули в п.4.1 у табл. 5.2.

Поріг рентабельності ще називають точкою беззбитковості, яку вручно визначити графічним методом (рис. 5.3, 5.4).

Графічний метод має два різновиди. У першому з них для визначення точки беззбитковості використовують залежність виручки від обсягу (див. рис. 5.3). При цьому використовують таку послідовність:

1. Задають довільно обсяг реалізації (K), наприклад 500 шт., обчислюють виручку (A), відповідну цьому обсягу реалізації, наприклад 3500 грн., і відмічають точку 1. Пряма, що проходить через початок координат і знайдену точку 1, буде графіком залежності виручки від реалізації.
2. На вертикальній осі відмічають точку 2, що відповідає сумі постійних витрат, наприклад 1500 грн., і проводять пряму 2-3, яка буде графіком постійних витрат у релевантному діапазоні.
3. Обчислюють змінні витрати для заданого обсягу реалізації (500 шт.), наприклад 1000 грн., і додають їх до постійних витрат. Для визначення сумарних витрат, наприклад у 2500 грн., знаходять точку 4. З'єднуючи точки 2 і 4, одержують графік сумарних витрат.

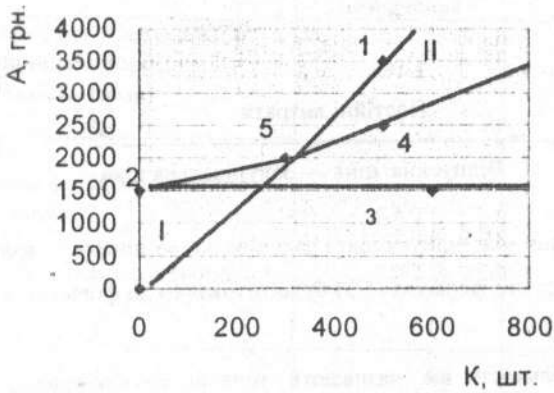

Рис. 5.3. Визначення точки безбитковості графічним методом (через виручку)

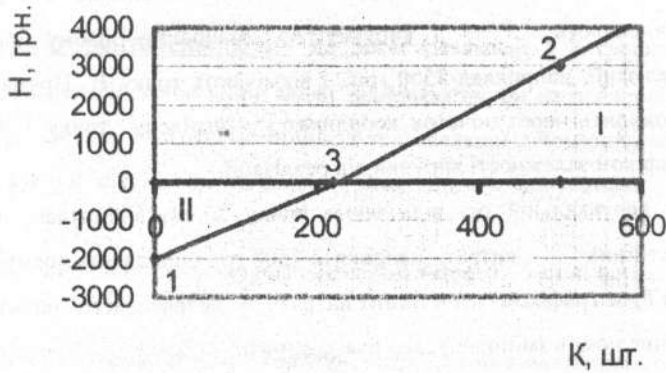

Рис. 5.4. Визначення точки безбитковості графічним методом (через прибуток)

4. Поріг рентабельності визначають за умови, якщо виручка від реалізації дорівнює сумарним витратам. Ця умова забезпечується у точці 5 перетину лінії виручки з графіком сумарних витрат, якій відповідає обсяг реалізації у 300 шт.

Область I, яка розташована зліва від точки перетину, буде зоною збитків, а область II, справа від точки 5, - зоною прибутків.

Другий різновид графічного методу зображено на рис. 5.4. В цьому разі горизонтальна вісь збігається з лінією беззбитковості. Точка беззбитковості (3) створюється при перетині лінії, що з'єднує точку запланованого прибутку для заданого фізичного обсягу продаж (2), наприклад 500 шт. (прибуток 3000 грн.), і точку постійних витрат (1), наприклад 2000 грн., з горизонтальною віссю (лінією беззбитковості).

Запас фінансової міцності показує, який можливий спад виручки може витримати бізнес, перш ніж почне нести збитки. Великий запас фінансової міцності є демпфером, а малий - застереженням. Відсоткове значення запасу фінансової міцності використовується у фінансовому менеджменті для оцінки ступеня ризику бізнес-плану. Чим нижче цей процент, тим вище ризик.

Таким чином, щоб з'ясувати, яким буде запас фінансової міцності, треба визначити перевищення фактичної виручки від реалізації над порогом рентабельності.

Сила дії операційного важеля показує, скільки процентів зміни прибутку дає кожний процент зміни виручки. Наприклад, якщо зі збільшенням обсягу продажу виручка підвищилася на 10%, а сила операційного важеля при цьому дорівнює 2 (обчислюється за п.7 табл. 5.2), то прибуток повинен збільшитися на 20% ($2 \times 10\%$).

Нижче наводяться формули, за якими обчислюється обсяг реалізації (K_0), що забезпечує постійний результат при зміні одного з елементів операційного важеля.

- Якщо змінюється ціна реалізації, то

$$Ko = \frac{\text{Вихідна сума валової маржі}}{\text{Новий коефіцієнт валової маржі}} : \text{Нова ціна реалізації}.$$

- Якщо змінюються постійні витрати, то

$$Ko = \frac{\text{Нова сума валової маржі}}{\text{Вихідний коефіцієнт валової маржі}} : \text{Ціна реалізації}.$$

- Якщо змінюються змінні витрати, то

$$Ko = \frac{\text{Вихідна сума валової маржі}}{\text{Новий коефіцієнт валової маржі}} : \text{Ціна реалізації}.$$

Приклад використання маржинального аналізу

В и х і д н і у м о в и: Бізнесмен продає книжки по 3,5 грн./шт., а придбаває їх на оптовому ринку за 2,1 грн./шт. Оренда торговельної палатки і ринковий збір складають 700 грн. за місяць.

Знайти поріг рентабельності.

Розв'язання:

Згідно з даними табл. 5.2 обчислюємо:

$$\text{Валова маржа (B)} = (A) - (V) = 3,5 - 2,1 = 1,4 \text{ грн./шт.}$$

Коефіцієнт валової маржі

$$(C) = \frac{(B)}{(A)} = \frac{1,4}{3} = 0,4.$$

Поріг рентабельності

$$(E) = \frac{(D)}{(C)} = \frac{700}{0,4} = 1750 \text{ грн.}$$

Поріг рентабельності у натуральних одиницях

$$(E') = \frac{(E)}{(A)} = \frac{1750}{1,4} = 500 \text{ шт.}$$

Все це означає, що для того, щоб зробити свій бізнес беззбитковим треба продавати за місяць як мінімум 500 книжок і виручати за них 1750 грн.

Вирішити цю задачу можна і за допомогою рівняння (5.3):

$$\text{Поріг рентабельності} = \frac{700}{3,5-2,1} = 1750 \text{ грн.}$$

$$\text{Порогова кількість товару} = \frac{1750}{3,5} = 500 \text{ шт.}$$

6. Методика виконання контрольної роботи з дисципліни «Вступ до фаху»

Контрольна робота для студентів заочної форми навчання складатиметься з двох частин: реферату й аналітичного розділу. Темі рефератів зі спеціальностей "Фінанси" та "Економіка підприємства" наведено в дод. А, а основна література до реферату подана під номерами 5, 6, 7 у списку використаних джерел.

Контрольна робота повинна мати таку структуру:

1. Вступ.
2. Основна частина - реферат.
3. Аналітична частина.
4. Висновок.

5. Список використаної літератури.

6. Зміст.

У вступі (1-1,5 стор.) висвітлюються актуальність теми реферату та основні його проблеми.

В основній частині (10-15 стор.) викладаються головні проблеми заданої теми. Текст основної частини доцільно розподілити на 3-4 розділи, які мають самостійне значення, тобто висвітлюють те чи інше питання. Наприклад, для теми «Система оподаткування в Україні» можна рекомендувати такі розділи: сутність та основні функції податкової системи; структура податків; методика розрахунку податків; приклад обчислення двох-трьох видів податків для конкретних умов та ін.

Аналітична частина контрольної роботи стосується вирішення конкретної задачі, яка потребує первинних навичок з організації підприємницької діяльності. Її виконання повинно ґрунтуватися на матеріалах конкретного регіону, району, міста, де живе студент-заочник, або підприємства, на якому він працює.

У висновку (близько 1 стор.) підсумовуються результати роботи над рефератом та аналітичною частиною і відмічається рівень висвітлення поставлених проблем.

Список використаної літератури розміщується після висновку з аналітичної частини і складається з назв літературних джерел, які подаються у порядку їх використання в тексті. При цьому всі джерела нумеруються арабськими цифрами, а в тексті реферату посилання на них дають у квадратних дужках. Наприклад, посилання на перше джерело у списку має вигляд [1], на друге - [2] і т.д.

Зміст вміщує назву всіх розділів з номерами сторінок, починаючи зі вступу і закінчуючи списком використаної літератури .

Нижче наводиться типова структура аналітичної частини контрольної роботи.

1. Назва регіону (району, міста), де живе студент-заочник, підприємства, на якому він працює.
2. Економіко-географічна характеристика району.
 - 2.1. Площа.
 - 2.2. Чисельність населення.
 - 2.3. Перелік основних підприємств.
3. Техніко-економічна характеристика підприємства, на якому працює студент (або для якого можна зібрати відповідні дані).
 - 3.1. Особливості продукції, що випускається (призначення, технічні характеристики, ціна, конкурентоспроможність з аналогами).
 - 3.2. Чисельність персоналу підприємства (орієнтовно).
 - 3.3. Площа, яку займає підприємство (орієнтовно).
 - 3.4. Вартість підприємства (орієнтовно).
4. Основні економічні проблеми регіону (району, міста).
 - 4.1. Зростання (спад) виробництва в регіоні за останні 3-4 роки (орієнтовно).
 - 4.2. Показники безробіття (динаміка за останні 3-4 роки).
5. Розвиток приватного бізнесу.
 - 5.1. Основні напрямки приватного і малого бізнесу в регіоні.
 - 5.2. Характеристика приватних підприємств.
6. Запропонуйте новий товар, послугу або торгову операцію. Дайте її характеристику.
 - 6.1. Ідея товару (послуги).
 - 6.2. Що вироблятиметься?
 - 6.3. Як вироблятиметься?
 - 6.4. Хто купуватиме товар (послугу)?
 - 6.5. Дайте оцінку постійних витрат (орієнтовно).

6.6. Дайте оцінку змінних витрат на одиницю продукції (орієнтовно).

6.7. Знайдіть поріг рентабельності випуску запропонованого товару, послуги (орієнтовно).

7. Які аргументи Ви можете навести на користь вибору Вашої майбутньої спеціальності?

Текст аналітичної частини (обсягом до 5-8 стор.) додається до реферату, тобто оформлюється в одній з рефератом пояснювальній записці. Пояснювальна записка має обкладинку, форму якої наведено в дод. Б.

Список використаної та рекомендованої літератури

1. Державна національна програма «Освіта». Україна XXI століття. - К.: Райдуга, 1994.-61с.
2. Освітньо-професійна програма вищої освіти за професійним спрямуванням бакалаврів з економіки і підприємства / Колектив авторів під загальним керівництвом А.Ф. Павленко. -К.: Вид - во КНЕУ, 1997.-103с.
3. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Методика фінансового аналізу. - М.: ИНФРА-М, 1996.-176 с.
4. Практикум по фінансовому менеджменту: учебно-деловые ситуации, задачи и решения. / Под ред. Е.С. Стояновой. - М.: Перспектива, 1997.-140 с.
5. Финансы: Учеб. пособие / Под ред. А.М. Ковалевой - М.: Финансы и статистика, 1997.-336 с.
6. Казаков А.П., Минаева Н.В. Экономика. Курс лекций. Упражнения. Тесты и тренинги. - М.: Изд-во ЦИПКК АП, 1996.-392 с.
7. Боровкова Е.Г., Продиус И.П. Финансово-кредитная система государства: Учеб. пособие для студентов экономических специальностей. К.: Сирин, 1997.-224с.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

З ПРЕДМЕТУ "ВСТУП ДО ФАХУ" ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ "ФІНАНСИ"

1. Фінанси. Функції фінансів.
2. Формування фінансової системи.
3. Бюджет і бюджетна система в Україні.
4. Позабюджетні фонди.
5. Організація, функції та види страхування.
6. Фінансовий механізм управління підприємством.
7. Прибуток. Роль прибутку в умовах розвитку підприємства.
8. Фактори, що впливають на величину прибутку.
9. Визначення валового прибутку підприємства.
10. Система оподаткування в Україні.
11. Соціально-економічна суть податків.
12. Види податків і методика їх обчислення.
13. Податок на додану вартість (ПДВ). Наведіть приклади обчислення ПДВ.
14. Оборотні засоби підприємства та джерела їх формування.
15. Інвестиційна політика підприємства. Джерела і методика інвестування.
16. Бізнес-план та його роль при оцінці інвестиційних проектів.
17. Фінансові аспекти розробки бізнес-плану підприємства.
18. Фінансові причини виникнення неспроможності підприємства та її показники.
19. Методи фінансового оздоровлення підприємства.
20. Особливості фінансів акціонерних товариств.

21. Основні засоби створення та діяльності акціонерних товариств і роль фінансів.
22. Капітал, прибуток, цінні папери акціонерних товариств.
23. Фінансові питання реорганізації та ліквідації акціонерних товариств.
24. Суть фінансового аналізу на підприємстві. Фінансовий, кредитний та касовий плани.
25. Фінансова стратегія підприємства.
26. Розробка пропозицій щодо формування фінансової стратегії підприємства.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ З ПРЕДМЕТУ "ВСТУП ДО ФАХУ" ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ "ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА"

1. Ринкова система економіки.
2. Суб'єкти ринкової економіки і форми організації підприємства.
3. Попит і пропозиція. Рівновагова ринкова ціна.
4. Еластичність попиту і пропозицій. Практичне використання показників еластичності.
5. Попит і пропозиція граничної корисності.
6. Антимонопольна політика.
7. Економічні та бухгалтерські витрати виробництва. Закон спадної продуктивності.
8. Економічний і бухгалтерський прибуток. Умови максимізації прибутку і мінімізації збитку.
9. Рівновагова ціна й ефективність виробництва. Ціна і граничні витрати.
10. Аналітична база ціноутворення.

11. Фактори виробництва і супутній їм прибуток. Граничний продукт теорія розподілу.
12. Заробітна плата і граничний продукт.
13. Доход на капітал і чиста продуктивність капіталу. Вибір варіантів капіталовкладень. Процент на капітал і дисконтування.
14. Оптимальне співвідношення факторів виробництва. Прибуток та його стимулююча роль.
15. Розподіл доходів між групами населення. Індивідуальний і сімейний доход.
16. Гроші та їх функції. Грошовий ринок. Процентна ставка.
17. Банківська система України. Функції центрального банку і комерційних банків.
18. Інструменти кредитно-грошової політики ЦБ. Політика дешевих і дорогих грошей.
19. Бюджетна система України.
20. Податки як основне джерело бюджету. Принципи оподаткування. Види податків.
21. Схема економічного циклу. Підйоми та спади.
22. Зайнятість і безробіття.
23. Інфляція та її види. Наслідки інфляції. Взаємозалежність між інфляцією і зайнятістю.
24. Економічна політика в умовах безробіття та інфляції.
25. Сукупний попит і сукупна пропозиція. Рівновага сукупного попиту і сукупної пропозиції.
26. Регулювання сукупного попиту. Фіскальна політика.
27. Кейнсіанство і регулювання попиту.
28. Монетарна політика і регулювання сукупного попиту.
29. Індустріальна політика і планування економіки.

30. Роль держави в змішаній економіці. Наслідки економічної реформи в Україні.
31. Міжнародний розподіл праці. Торговельний і платіжний баланси в міжнародній торгівлі.
32. Ринок іноземних валют. Валютні курси. Економічні наслідки змін валютних курсів.

ЗРАЗОК ОБКЛАДКИ ПОЯСНЮВАЛЬНОЇ ЗАПИСКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

Державний аерокосмічний університет ім. М.С.Жуковського

"Харківський авіаційний інститут"

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра фінансів

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до контрольної роботи з дисципліни «Вступ до фаху»

ТЕМА: _____

Виконав: студент групи _____

Перевірив _____

Зміст

1. Основні напрямки реформування освіти в Україні.....	3
2. Особливості освітньо-кваліфікаційних рівнів напрямку підготовки 0501 "Економіка і підприємництво".....	5
3. Типова організаційна структура промислового підприємства.....	12
4. Типова модель господарського механізму підприємства.....	14
5. Основи фінансового менеджменту (початок операційного аналізу).....	19
6. Методика виконання контрольної роботи з дисципліни «Вступ до фаху».....	29
Список використаної та рекомендованої літератури.....	32
Додаток А.....	33
Додаток Б.....	37

Божко Валерій Павлович

ВСТУП ДО ФАХУ (ПЮЧАТОК ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ)

Редактор Л.О. Кузьменко

Коректор Т.В. Савченко

Зв. план, 1999

Підписано до друку

Формат 60x84 1/16. Папір. офс №2. Офс. друк.

Умовн.-друк. арк. 2, 1. Облік.-вид.арк. 2, 37. Т. 500 прим

Замовлення 100 Ціна вільна

Державний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського

"Харківський авіаційний інститут"

310070, Харків - 70, вул. Чкалова, 17

Ротапринт друкарні "ХАІ"

310070, Харків - 70, вул. Чкалова, 17